

Olygosaccharides. –Chapter 9. – P. 133–156. 12. Nabel A., Salah M., Ismail A. Screening the potential antimicrobial activities of some cationic uracil biocides against wide-spreading bacterial strains // Journal of surfactants and detergents. – 2010. October issue. – P. 135–148. 13. Козум А.М. Синтез і властивості поверхнево-активних пероксидів і мономерів: дис. канд. хім. наук: 02.00.03 / Козум Ананій Михайлович. – Львів, 2006. – 160 с. 14. Lidia Vuitsyk, Orest Hevus, Stanislav Voronov, Zoriana Nadashkevych. Novel saccharide containing monomers for obtaining biocompatible polymers // 5 Polysht-Ukrainian Conference “Polymers of Special Applications”, Radom (Poland), June 17–19, 2008. – P. 82. 15. Казицына Л.А., Куплетская Н.Б. Применение УФ-, ИК-, и ЯМР-спектроскопии в органической химии. – М.: Высш. шк., 1971. 16. Свойства органических соединений: Справочник. – Л.: Химия, 1984. 17. Вуйцик Л.Б., Гевусь О.І., Лубенець В.І., Комаровська-Порохнявець О.З., С.А. Воронов. Синтез і властивості сахаридовмісних тіоестерів сульфокислот // Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. – 2008. – № 643: Хімія, технологія речовин та їх застосування. С. 38. 18. Вайсберг А., Проскауер Е. Органические растворители. – М.: Иностранная литература, 1958. 19. Сигуа С., Ханна Дж. Г. Количественный органический анализ по функциональным группам. – М.: Химия, 1984.

УДК 547.525-39

Н.І. Кінаш, О.М. Іжик, Т.М. Гладун
Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра органічної хімії

СИНТЕЗ НОВИХ ПЕРОКСИДНИХ ПОХІДНИХ БЕНЗИЛУ

© Кінаш Н.І., Іжик О.М., Гладун Т.М., 2011

Розроблено методи одержання нових пероксидних похідних бензилу. Досліджено їхні властивості та підтверджено будову.

Ключові слова: бензил, методики, перокси похідні, властивості, будова.

The methodic of obtaining novel peroxidecontaning derivatives of benzyl was proposed. Their properties were investigated and their structure was confirmed.

Key words: benzyl, methodic, peroxidecontaning, properties, structure.

Постановка проблеми. Властивості багатьох полімерних матеріалів істотно залежать від властивостей ініціаторів, що використовуються для їх одержання. Тому в останні роки проводяться інтенсивні дослідження з метою одержання нових типів ініціаторів вільнорадикальних реакцій, зокрема, ініціаторів, здатних працювати за пониженої температури. Серед таких сполук особливий інтерес становлять фотоініціатори, які містять у молекулі пероксидні групи. Поєднання у одній молекулі фотосенсибілізуючого та енерголабільного фрагментів дає змогу істотно підвищити квантовий вихід фотолізу. Перевагою таких сполук також є їхня здатність ініціювати вільнорадикальні процеси як під час УФ-опромінення, так і термічно. Крім того, такі сполуки здатні певний час ініціювати процес полімеризації і після припинення УФ опромінення системи.

Відомо, що одним із найефективніших типів фотоініціаторів є кеталі бензилу. Тому пероксидні похідні бензилу можуть виявитись ефективними біфункціональними ініціаторами вільнорадикальних реакцій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Пероксиди здатні генерувати вільні радикали унаслідок розриву зв'язку O–O та ініціювати вільнорадикальні процеси як термічно, так і під час УФ-опромінення. Різні аспекти використання пероксидів як фотоініціаторів полімеризації вінільних мономерів описано у огляді Остера та Янга [1]. З наведених даних випливає, що додаткове введення у систему фотосенсибілізаторів хоч і дає змогу змістити фотоліз пероксидів у близьку ультрафіолетову область, однак такі процеси характеризуються низьким квантовим виходом. Тому

ідея поєднати у одній молекулі фотогенсibilізуючу та пероксидну функцію, запропонована на початку 80-х років, виявилась достатньо перспективною і дозволила створити низку ефективних ініціаторів радикальних процесів [2]. Особливістю фотоініціювання такими ініціаторами є наявність значного пост-ефекту. Тобто, у присутності пероксиду ініціювання процесу відбувається ще тривалий час після припинення УФ-опромінення системи, що іноді є надзвичайно важливим.

У літературі описано декілька типів пероксидовмісних фотоініціаторів – похідних фенілглюксалу, бензофенону та фенацилу.

Так, під час взаємодії фенілглюксалу з трет-бутилгідропероксидом одержано напівпероксиацеталь, який у разі ацилювання кетеном перетворено у відповідне ацетокси похідне [3–4].

Синтезовано пероксиестери моно-, ди- та тетрабензофенонкарбонових кислот, які одержано під час взаємодії гідропероксидів з хлорангідрідами вказаних кислот [2]. Під час алкілювання солей цих кислот пероксидовмісним кумінбромідом одержано відповідні пероксидовмісні естери.

Здійснено спробу синтезу пероксидовмісного ацилоїну під час взаємодії фенілоксирану з трет-бутилгідропероксидом і подальшому окисненні вторинної групи ОН пероксидовмісного інтермедиату, однак виділити цільовий продукт не вдалось. Пізніше сполуки цього типу іншим авторам вдалось одержати під час взаємодії фенацилброміду з трет-бутилгідропероксидом та трет-бутилпероксиметанолом. Спроби одержання пероксидних похідних пірвіноградної та бензоїлмурашиної кислот реакцією їх хлорангідрідів з гідропероксидами виявились невдалими [2].

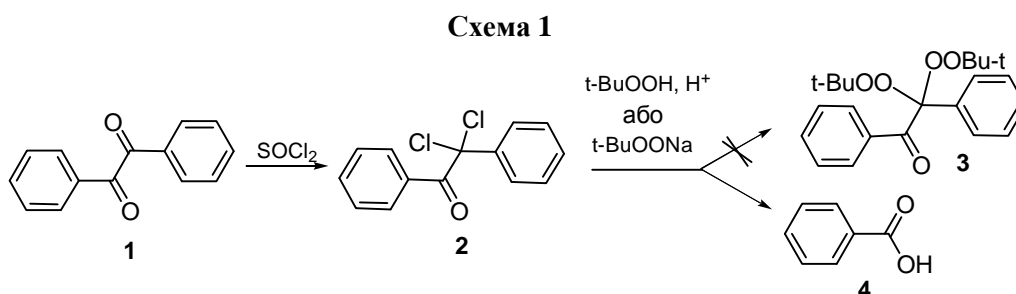
Як видно з літературного огляду, найперспективнішими з наведених пероксидовмісних фотоініціаторів є арилкетони ряду бензофенону та бензилу. Такі сполуки завдяки фото-термоініціюючим властивостям можна застосовувати як ініціатори затвердження полімерних матеріалів, у поліграфії, лакофарбовій промисловості.

Мета роботи. Одержання пероксидних похідних бензилу – потенційних пероксидовмісних фотоініціаторів. Введення пероксидних груп у молекулу таких сполук повинно покращити їхню ініціувальну здатність.

Вихідні реагенти та методи їх очищення. Бензил (дифенілетандіон)(1) використовували 98 %, фірми “Aldrich”, додатково очищений перекристалізацією з метанолу $T_{\text{топл.}} 94-95^{\circ}\text{C}$ [5]. 1,1-дихлоро-1,2-дифенілетанон (2) синтезували взаємодією бензилу і тійоніл хлориду, перекристалізовували з петролейного етеру, $T_{\text{топл.}} 83-84^{\circ}\text{C}$ [7]. 1,1-Диметил-1-етилгідропероксид (ТБГП) синтезували алкілюванням пероксиду водню 2-метил-2-пропанолом за методикою [8]. Після перегонки у вакуумі пероксид мав такі характеристики: $T_{\text{кип.}} 35^{\circ}\text{C} / 13 \text{ кПа}$, $n_D^{20} 1,4010$, $d_4^{20} 0,8963$ (літ. $T_{\text{кип.}} 133^{\circ}\text{C}$, $d_4^{20} 0,8960$, $n_D^{20} 1,4006$) [9]. Трет-Бутилпероксиметанол (ТБПМ) одержували взаємодією ТБГП з формаліном за методикою [10].

Результати досліджень та їх обговорення. Здійснено спроби синтезу пероксидовмісних аналогів одного із найефективніших фотоініціаторів – 1,1-диметокси-2-оксо-1,2-дифенілетану, у якого метоксигрупи замінено на трет-бутилпероксифрагменти.

Як вихідну речовину для одержання цього пероксидовмісного ФІ було використано бензил (1). Оскільки кетони під час взаємодії з ТБГП у присутності кислотних каталізаторів утворюють пероксикеталі [6], спочатку, за відомими методиками було проведено взаємодію трет-бутилгідропероксиду з бензилом з метою одержання ди-трет-бутилпероксикеталю бензилу (3):

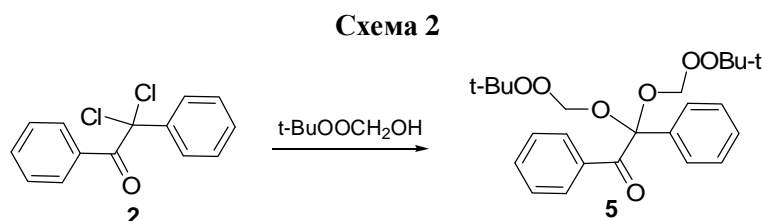

Реакцію проводили за мольного співвідношення бензил: ТБГП, як 1 : 2, під час кип'ятіння у дихлорометані у присутності каталітичної кількості хлорної кислоти при 60°C впродовж 2 год. Однак, реакція за таких умов не відбувалась, про що свідчило відсутність утворення води та незначна витрата гідропероксиду у реакційній суміші.

Тому, для одержання ди-трет-бутилпероксикеталю (3) було використано інший шлях – взаємодію 1,1-дихлоропохідного бензилу (2), синтезованого під час взаємодії бензилу і тіоніл хлориду з натрієвою сіллю трет-бутилгідропероксиду (схема 1). Спочатку реакцію проводили додаванням розчину дихлоропохідного у дихлорометані до водного розчину солі ТБГП, одержаної “*in situ*” із розчину ТБГП у дихлорометані і 30 % водного розчину натрій гідроксиду. Однак у цьому разі як основний продукт реакції утворювалась бензойна кислота (4). Вміст цільового дипероксикеталю у продукті реакції не перевищував 34 %. Утворення бензойної кислоти можна пояснити розщепленням зв'язку С-С за дії гідропероксиду у сильно лужному середовищі за реакцією Байєра–Віллігера. У разі використання як акцептора гідроген хлориду піридину пероксикеталь не утворився.

Подальше модифікування методики синтезу, яке полягало у проведенні взаємодії впродовж 6 год при 15–20 °С у двофазній системі: розчин дихлоропохідного бензилу у дихлорометані – попередньо приготована безводна сіль ТБГП у вигляді дрібнодисперсного порошку і додаванні каталізатора міжфазного переносу – триетилбензиламонійхлориду (ТЕБАХ), дало змогу підвищити вміст цільового дипероксикеталю у продукті реакції до 83,8 % (вихід 58 %). Збільшуючи час проведення взаємодії до 15 год, вихід дипероксикеталю зменшувався до 31 %.

Іншим типом пероксидовмісних похідних бензилу, синтезованих нами, були кеталі α-пероксиспиртів (5). Для одержання такого похідного було використано реакцію 1,1-дихлоропохідного бензилу (2) з трет-бутилпероксиметанолом (ТБПМ) за мольного співвідношення реагентів як 1:2 (схема 2):

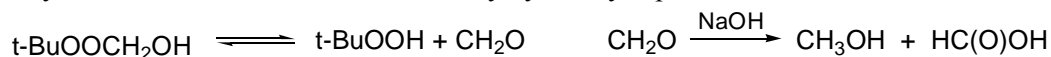

Взаємодію проводили при 50...60 °С впродовж 13 год, видаляючи гідроген хлорид, який виділяється унаслідок реакції, пропусканням через реакційну суміш повітря.

У результаті реакції одержували пероксид з 42 % виходом. Вміст основної речовини у продукті реакції становив 88 %.

Низький вихід цільового продукту можна пояснити тим, що ТБПМ, як і інші напівакеталі, існує у вигляді рівноважної суміші з вихідними реагентами трет-бутилгідропероксидом та формальдегідом і його вміст у суміші становить близько 70 %.

Інші варіанти проведення реакції, зокрема з використанням акцепторів гідроген хлориду, не використовували, оскільки ТБПМ є нестійким у лужному середовищі.

Спроба одержати пероксикеталь за методикою, що використовується для одержання 1,1-диметоксипохідного бензоїну без виділення і додаткового очищення дихлориду, одержаного під час взаємодії дибензилу з тіоніл хлоридом, не призвели до успіху.

Будова одержаних пероксидів підтверджена результатами елементного аналізу та ІЧ-спектроскопії. ІЧ спектри знімали на спектрофотометрі ”Specord M 80 в тонкій плівці. Вміст активного кисню в пероксидах визначали йодометрично за методикою [11]. Індивідуальність синтезованих сполук перевіряли методом тонкошарової хроматографії на пластинках “Silufol UV 254”.

Експериментальна частина. 2,2-Біс[трет-бутилперокси]-1,2-дифенілетанон (3). До 3г (0,01 моль) дихлоропохідного бензилу розчиненого у 20 мл дихлорометану прикапували при 15–20 °С

розчин 4,5 г (0,04 моль) попередньо приготованої безводної солі ТБГП у вигляді дрібнодисперсного порошку у 30 мл дихлорометану. Додавали каталізатор міжфазного переносу ТЕБАХ. Перемішували реакційну суміш впродовж 15 год, що дало змогу підвищити вміст цільового дипероксикеталю у продукті реакції до 83,8 % (вихід 58 %). У разі збільшення часу проведення взаємодії вихід дипероксикеталю зменшувався до 31%. Кристалічна речовина, $T_{\text{топл.}}$ 82–85 °С. Знайдено, %: С 71.71; Н 7.50; [О]_{теор.} 8.59 %, $C_{22}H_{28}O_5$ Обчислено, %: С 70.98; Н 7.52; [О]_{практ.} 7.22. Мол. маса 372.22. ІЧ-спектр, cm^{-1} : 840 (ν O–O); 945 (δ COOC); 1148, 1168 (ν C–O), 1676 (ν C=O).

2,2-біс[трет-бутилпероксиметокси]-1,2-дифенілетанон (5)

До 21 г (0,1 моль) бензилу в 50 мл хлористого метилену прикапували за температури 25–30 °С впродовж 5 год хлористий тіоніл. Охолоджували реакційну масу до 0–5 °С і повільно при цій температурі впродовж 4–5 год прикапували 24г (0,2 моль) трет-бутилпероксиметанолу (ТБПМ). Витримували ще реакційну масу 8–10 год за кімнатної температури і 5 год 35–40 °С. До реакційної маси 15-20мл хлористого метилену, відділяли органічний шар від солі, залишки HCl нейтралізували триетиламіном. Відганяли розчинник, продукт реакції кристалічний, його перекристалізували з гексану. Вихід становив 88 % . Кристалічна речовина, $T_{\text{топл.}}$ 88°С. Знайдено, %: С 66.69; Н 7.41, [О]_{теор.} 7.41 %, $C_{24}H_{32}O_7$. Обчислено, %: С 65.23; Н 7.24; [О]_{практ.} 6.88 Мол. маса 432.27. ІЧ-спектр, cm^{-1} : 840 (ν O–O); 946 (δ COOC); 1168,875 (ν C–O), 1676 (ν C=O).

Висновки. На основі методик синтезу фотоініціаторів – 1,1-диметокси-2-оксо-1,2-дифенілетану, було здійснено спроби одержання дитрет-бутилпероксикеталю та кеталів α -перокси-спиртів. Залежно від способу одержання, такі фотоініціатори були синтезовані з високими виходами.

1. Oster G. Yang N.L. *Photopolymerization of vinyl monomers* // *Chem. Rev.* – 1968. – Vol. 68, № 2. – P. 125–151. 2. Шибанов В.В. *Синтез новых фотоинициаторов и твердых фотополимеризующихся материалов: Дис. докт. хим. наук: спец. 02.00.03., 02.00.06. “Органическая химия”, “Химия ВМС” / В.В. Шибанов. – Львов, 1993. 3. Шибанов В.В., Мизюк В.Л., Милянкевич П.Е. *Ароматические кетопероксиды – фотоинициаторы радикальных реакций* // *Журн. орг. химии.* – 1982. – Т. 18. – Вып. 5. – С. 1113–1114. 4. Thijs L., Gupta S., Neckers D.C. *Photochemistry of Peresters initiators* // *J. Org. Chem.* – 1979. – Vol. 44. – P. 4123–4128. 5. Торопцева А.М., Белгородская К.В., Бондаренко В.М. *Лабораторный практикум по химии и технологии высокомолекулярных соединений.* – Л.: Химия, 1972. – 400 с. 6. Рахимов А.И. *Химия и технология органических перекисных соединений.* – М.: Химия, 1979. – 392 с. 7. Hafez M., Latif N., Zeid I. F. *Carbonyl and Thiocarbonyl Compounds. V.¹ Synthesis of Newer Unsaturated Nitriles, Carboxylic Acids, and Esters Derived from Xanthene and Thiaxanthene* // *J. Org. Chem.* – 1961. – 26 (10). – P. 3988–3991. 8. Milas N.A., Surgenor D.M. *Studies in Organic Peroxides. VIII. T-Butyl Hydroperoxide and Di-t-Butyl Peroxide* // *J. Am. Chem. Soc.* – 1946. – Vol. 1. – P. 205–208. 9. *Химический энциклопедический словарь / Под ред. И.Л. Кнунянца.* – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 792 с. 10. Dickey F.H., Rust F.F., Vanghan N.E. / *Some t-butylhydroperoxide derivatives of aldehydes and ketones* // *J. Am. Chem. Soc.* – 1949. – Vol. 71, № 4. – P. 1432–1434. 11. Антоновский В.Л., Бузланова М.М. *Аналитическая химия органических пероксидных соединений.* – М: Химия, 1978. – 309 с.*